

What Does the Divine Image Look Like? Adam Ha-Rishon and Gender

Shlomo Zuckier

11.01.20

Drisha Institute

Biblical Materials

1. בראשית פרק א

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הַרְמֻשׁ הֶרְמֵשׂ עַל-הָאָרֶץ:

(כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:

2. בראשית פרק ב

(ז) וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם עֹפֶר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשִׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְגַפְשׁ חַיָּה:

(ח) וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשֶׂם שְׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: ...

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיַּנְתֵּהוּ בְּגוֹ-עֵדֶן לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ: ...

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם לְבֶדּוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֵצָר כְּנָגְדּוֹ:

(יט) וַיִּצְרֶה יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כְּלִי-חַיִּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְרָא אֶל-הָאָדָם לְרֵאוֹת מֵהָ-יִקְרָא-לּוֹ וְכָל-אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ הָאָדָם גֶּפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיִּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא-מָצָא עֵצָר כְּנָגְדּוֹ:

(כא) וַיִּפְלֵ יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ מִן-עֵדֶן וַיִּסְגֶּר בְּיַד מַלְאָכָיִם אֶת-הַיָּם וְאֶת-הַיַּבֵּשׁ מִן-הָאָדָם לֹא-שָׁמַר וַיִּבְרָא אֶת-הָאָדָם:

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֶאת הַפֶּעַם עָצָם מֵעַצְמִי וּבְיַד אֱלֹהִים לֹא-שָׁמַר וַיִּבְרָא אֶת-הָאָדָם:

(כד) עַל-כֵּן יִעֲזָב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

3. בראשית פרק ה

(א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:

(ב) זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה: ס

(ג) וַיְחַי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּשְׁנָה וַיִּוָּלֵד בְּדְמוּתוֹ בְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ שֵׁת:

(ד) וַיְחַי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שְׁנָה וַיִּוָּלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(ה) וַיְחַי כָּל-יְמֵי אָדָם אַשְׁרֵי-חַי תִּשְׁעָה מֵאוֹת שְׁנָה וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנָה וַיָּמָת: ס

Tzelem Limited to Men?

4. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק א

י"ג דבר שינוי חכמים לתלמי המלך כתבו לו [בראשית א א] אלהים ברא בראשית [שם כו] אעשה אדם בצלם ובדמות [שם כז] זכר ונקביו בראם [שם ב ב] ויכל בששי וישבות בשביעי [שם יא ז] הבה ארדה [שם יח יב] ותצחק שרה בקרוביה לאמר [שם מט ו] כי באפם הרגו שור וברצונם עקרו אבוס [שמות ד כ] ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושאי בני אדם [שם יב מ] ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובכל הארצות שלשים שנה וארבע מאות שנה [ויקרא יא ו] ואת הארנבת את צעירת הרגלים אמו של תלמי המלך ארנתא הוות שמה [במדבר טז טו] לא חמד אחד מהם נשאתי [דברים ד יט] אשר חלק ה' אלהיך אותם להאיר לכל העמים תחת כל השמים [שם יז ג] אשר לא צויתי לאומות לעבדם

5. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה כג

ו [ד, כו] ולשת גם הוא יולד בן ויקרא את שמו אנוש, בעון קומי אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק, אמר ע"כ בצלם ובדמות מכאן ואילך נתקלקלו הדורות ונבראו קינטורין, ד' דברים נשתנו בימי אנוש בן שת, ההרים נעשו טרשים, והתחיל המת מרחיש, ונעשו פניהן כקופות, ונעשו חולין למזיקין, א"ר יצחק הן הן שגרמו לעצמן להיות חולין למזיקין, מה בין דגחין לצלמא, למאן דגחין לבר נש.

6. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ב

אף אדם הראשון יצא מהול שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו (בראשית א' כ"ז). אף שת יצא מהול שנאמר ויולד בדמותו בצלמו (שם ה' ג').

7. חידושי אגדות למהר"ל בבא בתרא דף נח עמוד א

וז"ש אחר כך הכל(ה) בפני שרה כקוף בפני אדם, כבר אמרנו כי אברהם ושרה בפרט יש להם שם אדם כמו שהתבאר, ולכך אמר הכל (שרה) בפני (עצמה) שרה כקוף בפני אדם, כי יש לשרה הצלם האלקים ביתר, ולפיכך הכל בפני שרה כמו קוף בפני האדם. ושרה בפני חוה כמו קוף בפני אדם, כי הצלם הזה יותר לחוה כי הם נבראו בצלם אלקים לגמרי, ולפיכך שרה בפני חוה כמו קוף בפני אדם. וחוה בפני אדם כקוף בפני אדם, וזה מפני כי על האדם בלבד נאמר ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו. ואדם אשר נברא בצלם אלקים הוא כקוף בפני השכינה, כי אף על גב שצלם האדם צלם אלקי מ"מ אינו נבדל לגמרי, ולכך האדם בפני השכינה כמו קוף שהוא ב"ח, וכל ב"ח אין לו צלם אלקים כך האדם בפני השכינה שהוא יתברך נבדל מכל וכל. ואם יקשה לך דהוי ליה לומר ג"כ שרה בפני אברהם כמו שאמר חוה בפני אדם, אבל דבר זה אין קשיא ורמזו רז"ל דבר זה במקום אחר במה שאמרו ז"ל כי אברהם היה טפל לשרה בנבואה, ודרשו (סנהדרין ס"ט ב') אבי מלכה ואבי יסכה זו שרה שסוכה ברוח הקודש, ונקרא ג"כ יסכה שהכל סוכין ביפיה, א"כ שני הדברים ענין אחד הוא ואין כאן מקום לזה לבאר יותר.

8. 1 Corinthians 11

¹ Follow my example, as I follow the example of Christ.

² I praise you for remembering me in everything and for holding to the traditions just as I passed them on to you. ³ But I want you to realize that the head of every man is Christ, and the head of the woman is man,^[a] and the head of Christ is God. ⁴ Every man who prays or prophesies with his head covered dishonors his head. ⁵ But every woman who prays or prophesies with her head uncovered dishonors her head—it is the same as having her head shaved. ⁶ For if a woman does not cover her head, she might as well have her hair cut off; but if it is a disgrace for a woman to have her hair cut off or her head shaved, then she should cover her head.

⁷ A man ought not to cover his head,^[b] since he is the image and glory of God; but woman is the glory of man. ⁸ For man did not come from woman, but woman from man; ⁹ neither was man created for woman, but woman for man. ¹⁰ It is for this reason that a woman ought to have authority over her own^[c] head, because of the angels. ¹¹ Nevertheless, in the Lord woman is not independent of man, nor is man independent of woman. ¹² For as woman came from man, so also man is born of woman. But everything comes from God.

¹³ Judge for yourselves: Is it proper for a woman to pray to God with her head uncovered? ¹⁴ Does not the very nature of things teach you that if a man has long hair, it is a disgrace to him, ¹⁵ but that if a woman has long hair, it is her glory? For long hair is given to her as a covering. ¹⁶ If anyone wants to be contentious about this, we have no other practice—nor do the churches of God.

Evidence from Marriage and Reproduction

9. Yair Lorberbuam, *In God's Image*, pp. 228-229 n. 16

This statement alludes to the notion that woman too is created in the Divine Image, a notion found in the Bible as well. I am not aware of any Talmudic source that explicitly states that woman was not created in the Divine Image. Cf. Paul in II Cor 11: 2–16. One source that may allude to this concept appears in *Avot de-Rabbi Nathan*, Version A, 2 (p. 23): “Adam was born circumcised, as it says ‘And God created Adam in His Image,’ and Seth too was created circumcised, as it says ‘and he begot a son in his likeness after his image.’” That this *derasha* implies that man alone was created in the Divine image is uncertain, because in the ancient world the difference between male and female was not perceived as a “sexual” difference. According to Galen, both males and females have a similar sexual organ, in men it extends outward and in women it is folded inside her. The same applies to the other physical differences between them. Even though woman was regarded as physiologically inferior, she was seen as belonging to the same biological species. See Laqueur, *Body and Gender*, Chapter 2. The question of whether this notion is also

characteristic of rabbinic literature requires further study. In any event, one cannot conclude from the aforementioned passage in *Avot de-Rabbi Nathan* that woman was not created in the Image. Another midrash that may allude to some reservations as to whether woman was created in the Image of God is found in *Genesis Rabbah* 27 (p. 64): “‘Male and female did He create them’ (Gen 1:27) [parallel versions quote Gen 5:2]. This is one of the matters that they wrote for King Ptolemy the King, ‘Male and his holes did he create them.’” Two interpretations have been offered for the rabbinic “rewording” of this verse. The one is to deny the Image of God to the woman, whereas the other is to negate the possibility of Adam having been created as an androgynous creature.

10. תוספתא מסכת יבמות (ליברמן) פרק ח הלכה ז

ר' עקיבא אומ' כל השופך דמים הרי זה מבטל את דמות שני' שופך דם האדם באדם דמו ישפך ר' לעזר בן עזריה או' כל שאינו עוסק בפריה ורביה הרי זה שופך דמים ומבטל את הדמות שני' כי בצלם אלהים עשה את האדם וכת' ואתם פרו ורבו וגו' [בן עזי אומר כל שאינו עוסק בפריה ורביה הרי זה שופך דמים ומבטל את הדמות שני' כי בצלם אלהים עשה את האדם וכתוב ואתם פרו ורבו וגו'] אמ' לו ר' לעזר בן עזריה בן עזי נאין דברין כשהן יוצאין עושיהן יש נאה דורש ואין נאה מקיים נאה דורש ואין נאה דורש בן עזי נאה דורש ואין נאה מקיים אמ' לו מה אעשה חשקה נפשי בתורה יתקיים עולם באחרים

11. תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד ב דף ח עמוד א

ת"ר: מברכין ברכת חתנים בעשרה כל שבעה. אמר רב יהודה: והוא, שבאו פנים חדשות. מאי מברך? אמר רב יהודה: בא"י אמ"ה שהכל ברא לכבודו; ויוצר האדם; ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנין עדי עד, ברוך אתה ה' יוצר האדם; שוש תשיש ותגל העקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, ברוך אתה ה' משמח ציון בבניה; שמח תשמח ריעים האהובים, כשמחך יצירך בגן עדן מקדם, ברוך אתה ה' משמח חתן וכלה; ברוך אתה ה' אמ"ה, אשר ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גילה, רינה, דיצה, חדוה, אהבה ואחווה ושלום וריעות, מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה, קול חתן וקול כלה, קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם, בא"י משמח חתן עם הכלה.

Chazal on a Double Creation

12. Plato, *Symposium*, 189-190

For our original nature was by no means the same as it is now. In the first place, there were three kinds of human beings, [189e] not merely the two sexes, male and female, as at present: there was a third kind as well, which had equal shares of the other two, and whose name survives though, the thing itself has vanished. For ‘man-woman’ was then a unity in form no less than name, composed of both sexes and sharing equally in male and female; whereas now it has come to be merely a name of reproach. Secondly, the form of each person was round all over, with back and sides encompassing it every way; each had four arms, and legs to match these, and two faces perfectly alike [190a] on a cylindrical neck. There was one head to the two faces, which looked opposite ways; there were four ears, two privy members, and all the other parts, as may be imagined, in proportion. The creature walked upright as now, in either direction as it pleased and whenever it started running fast, it went like our acrobats, whirling over and over with legs stuck out straight; only then they had eight limbs to support and speed them [190b] swiftly round and round. The number and features of these three sexes were owing to the fact that the male was originally the offspring of the sun, and the female of the earth; while that which partook of both sexes was born of the moon, for the moon also partakes of both. They were globular in their shape as in their progress, since they took after their parents.

13. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ח סימן א = ויקרא רבה (וילנא) פרשת תזריע פרשה יד סימן א

א [א, כו] ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, רבי יוחנן פתח (תהלים קלט) אהור וקדם צרתני וגו', ... אמר רבי ירמיה בן אלעזר בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון אנדרוגינוס בראו הדא הוא דכתיב זכר ונקבה בראם, א"ר שמואל בר נחמן בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון דיו פרצופים בראו, ונסרו ועשאו גביים גב לכאן וגב לכאן, איתבון ליה והכתיב ויקח אחת מצלעותיו אמר להון מתרין סטרוהי, היך מה דאת אמר (שמות כו) ולצלע המשכן דמתרגמינן ולסטור משכנא וגו'...

14. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה יז

ב לא טוב, תני רבי יעקב כל שאין לו אשה שרוי בלא טובה בלא עזר, בלא שמחה, בלא ברכה, בלא כפרה, בלא טובה, לא טוב היות האדם לבדו, בלא עזר, אעשה לו עזר כנגדו, בלא שמחה שנאמר (דברים יד) ושמחת אתה וביתך, בלא כפרה, (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו, בלא ברכה (יחזקאל מד) להניח ברכה אל ביתך, רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר אף בלא שלום שנאמר (שמואל א כה) ואתה שלום וביתך שלום, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר אף בלא חיים, שנאמר (קהלת ט) ראה חיים עם האשה אשר אהבת, רבי חייא בר גמדה אמר אף אינו אדם שלם שנאמר ויברך אותם ויקרא את שמם אדם, שניהם כאחד קרויים אדם, וי"א אף ממעט את הדמות שנ' (בראשית ט) כי בצלם אלהים עשה את האדם, מה כתיב אחריו ואתם פרו ורבו.

15. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד א

דרש רב נחמן בר רב חסדא: מאי דכתיב וייצר ה' אלהים את האדם בשני יודי"ן - שני יצרים ברא הקדוש ברוך הוא, אחד יצר טוב ואחד יצר רע. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: אלא מעתה, בהמה דלא כתיב בה וייצר - לית לה יצר? והא קא חזינן דמוקא ונשכא ובעטא! אלא כדרבי שמעון בן פזי, דאמר רבי שמעון בן פזי: אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי. אי נמי: כדרבי ירמיה בן אלעזר, דאמר רבי ירמיה בן אלעזר: דו פרצופין ברא הקדוש ברוך הוא באדם הראשון, שנאמר אחר וקדם צרתני. ויבן ה' אלהים את הצלע, רב ושמואל; חד אמר: פרצוף, וחד אמר: זנב, בשלמא למאן דאמר, פרצוף - היינו דכתיב אחר וקדם צרתני, אלא למאן דאמר זנב, מאי אחר וקדם צרתני? - כדרבי אמי, דאמר רבי אמי: אחר למעשה בראשית וקדם לפורענות. בשלמא אחר למעשה בראשית - דלא אברי עד מעלי שבתא, אלא וקדם לפורענות פורענות דמאי? אילימא פורענות דנחש - והתניא, רבי אומר: בגדולה מתחילין מן הגדול, ובקללה מתחילין מן הקטן. בגדולה מתחילין מן הגדול - דכתיב וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו וגו'. בקללה מתחילין מן הקטן - בתחלה נתקלל נחש, ולבסוף נתקללה חוה, ולבסוף נתקלל אדם! - אלא פורענות דמבול, דכתיב וימח את כל היקום אשר על פני האדמה מאדם ועד בהמה, ברישא אדם והדר בהמה. בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב וייצר בשני יודי"ן, אלא למאן דאמר זנב, מאי וייצר? - כדרבי שמעון בן פזי, דאמר רבי שמעון בן פזי: אוי לי מיוצרי אוי לי מיצרי. בשלמא למאן דאמר פרצוף היינו דכתיב זכר ונקבה בראם, אלא למאן דאמר זנב - מאי זכר ונקבה בראם? - כדרבי אבהו, דרבי אבהו רמי: כתיב זכר ונקבה בראם וכתיב כי בצלם אלהים עשה את האדם! הא כיצד - בתחלה עלה במחשבה לבראת שנים, ולבסוף לא נברא אלא אחד. בשלמא למאן דאמר פרצוף - היינו דכתיב ויסגר בשר תחתנה, אלא למאן דאמר זנב מאי ויסגר בשר תחתנה? - אמר רבי ירמיה ואיתימא רב זביד ואיתימא רב נחמן בר יצחק: לא נצרכה אלא למקום חתך. בשלמא למאן דאמר זנב - היינו דכתיב ויבן, אלא למאן דאמר פרצוף - מאי ויבן? - לכדרבי שמעון בן מנסיא, דדרש רבי שמעון בן מנסיא: מאי דכתיב ויבן ה' את הצלע - מלמד שקלעה הקדוש ברוך הוא לחוה והביאה לאדם הראשון, שכן בכרכי הים קורין לקליעתא בנייתא. דבר אחר: ויבן, אמר רב חסדא, ואמרי לה במתניתא תנא, מלמד שבנאה הקדוש ברוך הוא לחוה כבנין אוצר, מה אוצר זה קצר מלמעלה ורחב מלמטה, כדי לקבל את הפירות - אף אשה קצרה מלמעלה ורחבה מלמטה, כדי לקבל את הולד. ויביאה אל האדם אמר רבי ירמיה בן אלעזר: מלמד שנעשה הקדוש ברוך הוא שושבין לאדם הראשון; מכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו.

ולמאן דאמר פרצוף הי' מינייהו סגי ברישא? אמר רב נחמן בר יצחק: מסתברא דגברא סגי ברישא, דתניא: לא יהלך אדם אחריו אשה בדרך ואפילו אשתו, נזדמנה לו על הגשר - יסלקנה לצדדין, וכל העובר אחריו אשה בנהר - אין לו חלק לעולם הבא.

16. רש"י מסכת ברכות דף סא עמוד א

אוי לי מיוצרי - אם אלך אחרי יצרי, ואם לא אלך אחריו - אוי לי מיצרי המיגעני בהרהורים. דו פרצופין - שני פרצופין בראו תחלה, אחד מלפניו ואחד מאחוריו, וצלחו לשנים ועשה מן האחד חוה. אחר וקדם צרתני - לשון צורה, דהיינו שני פרצופין. זכר ונקבה בראם - משמע: מתחלת ברייתם תרי הוו.

Applying Chazal's Account

17. שו"ת הרשב"א חלק א סימן ס

שאלת הוקשה לי זה ימים הכתוב הזה (בראשית ב) לא טוב היות אדם לבדו וגו'. שזה נראה כאילו היתה המלכה ורצון בבריא. ונתעוררתי עתה מפני שראיתי בזה הפרק אמר רבי אבהו וכו' עד בתחילה עלו במחשבה ליבראות שנים ולבסוף נברא אחד ע"כ. ואחרי שנברא אחד ראה השם יתברך שאין יצירת האדם על הטוב שבשלמות ולקח אחת מצלעותיו ויבן את הצלע לאשה. וזה כמשפט אחד מן הנבראים. יתברך השם מחסרונם עלוי רב. ויודע אני שיש לרבותינו ע"ה דברים אחרים כיוצא בזה. ודבש וחלב תחת לשונך ואתה צריך למתקם אלינו.

תשובה תחילת כל דבר אני אומר כי פרשיות מעשה בראשית נכתבו דרך כלל ופרט. תחילה כלל הכתוב את הכל וסדר כל המעשים כמו שעמדו לבסוף ואחר כך נכתבו דרך פרט. שתחילה כתוב בבריאת היום השלישי (בראשית א) ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא וגומר. ותוצא הארץ דשא וגומר. ובפרשה שלאחר מנין הימים פרט כיצד יצאו וצמחו דכתיב (בראשית ב) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל שיח /בנוסח שלפנינו: עשב/ השדה טרם יצמח כי לא המטיר וגומר. וכן בבריאת אדם וחיה כתוב בבריאת יום ששי /בראשית א/ ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו וזכר ונקבה ברא אותם. ובפרשה שלאחר מנין הימים פרט יצירתו כיצד ומה היתה הסבה בבריאת הנקבה והיתה מצלעותיו. ומעתה נשוב ונאמר כי מה שאמר הכתוב /בראשית א/ לא טוב היות האדם לבדו לא נאמר אחר בריאת האדם. אלא בתחילה עלה במחשבה שאין טוב האדם לבדו. כלומר היותו יחידי בעולם השפל מכיר ועובר קיים כשכלים הנפרדים או אם תרצה כגלגלים. אלא כך חייבה החכמה להיות האדם מין ואישיו מתרבים הווים ונפסדים ככל הנבראים השפלים. ומחשבות השם יתברך עמקו מי ידעם. ומה שאמר הכתוב אעשה לו עזר כנגדו ר"ל שהוא מוליד כמינו. שאין הנולד ממי שאינו מינו כנגדו וכיוצא בו. והוא שכתב ולאדם לא מצא עזר כנגדו. שעמד אדם על מהותו /מהות/ כל הנבראים השפלים וטבעם ולא מצא טבע נאות לטבעו ולהוליד ממנו בעל שכל כמותו. ומה שאמר ולאדם לא מצא עזר כנגדו פירושו ואדם לא מצא לעצמו עזר מכלם להוליד כמוהו. וכאילו אמר ולעצמו לא מצא עזר כנגדו. או אם תרצה פירושו ולהעמיד מין האדם לא מצא עזר כנגדו. ואחר כך שב לבאר בריאת האשה וכי לקח אחת מצלעותיו ובנאה לאשה. ואין כאן המלכה ורצון מחודש. ומה שראית בדברי רבותינו ז"ל במחשבת שנים ובריאת אחד. לא כמו שאתה סבור שבתחילה עלו במחשבה להיותם שנים. ואחר לא ברא אלא אחד. ואחר כך חזר וראה כי טובה המחשבה הראשונה להיותם שנים. חלילה לשם יתברך מאלה! וסתירה זה מבוארת בתחילת העיון כל שכן שבפירושו אמר רבי אבהו כתוב זכר ונקבה בראם וכתוב ברא אותו. אלא בתחלה עלה במחשבה ליבראות /לברוא/ שנים ולבס' לא נברא אלא אחד ואחר כך לבסוף נבראו שנים. אלא אגיד לך בו שני ענינים ושניהם אמתיים לפי דעתי. דע כי דברי הכתובים ודברי ההגדות דרך רמיזות וציורים גשמיים לצייר הענינים בנפשות. וכדי להעיר כי ברא הכל בהשגחה מאתו יתברך על תכלית השלמות כנה הדברים לדבר מכון במחשבה ובהתבוננות החכמה איך יעמדו על השלמות. וכן תמצא לרבותינו ז"ל בהרבה מקומות בהגדות מעשה בראשית. ואמר כי בריאת האדם כאילו היתה אחר מחשבה והתבוננות. ושהיתה המחשבה ליבראות שנים כלומר זה לעצמו וזה לעצמו. ולהיותם עומדים לעצמם בלי שיקבל זה מזה ושלא יולידו זה מזה. כי צורת הזכר והנקבה לענין כשמש וכירח. ואחר כך חייבה החכמה שאינו טוב להיות האדם שהוא העיקר ביצירה לבדו. אלא להיות הוא פועל והנקבה ככלי יעזר הוא בו בפעולותיו. והוא כענין המחשבה והמעשה בחמה והלבנה. ושאמרו ז"ל שאמרה לבנה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד. ואמר לה הקדוש ברוך הוא לכי והמעטי עצמך. שהיא אינה אלא ככלי להיות השמש פועל בה והיא מקבלת ממנו. והוא שנרמזו ליוסף בחלומו יעקב ורחל לשמש וירח שהם כמותם בלי ספק. ודי לאיש כמוד במעט מן הרמיזות. וזהו שביאר רבי אבהו. כי הכתוב שאמר זכר ונקבה בראם הוא במחשבה ליבראות שנים זה לעצמו וזה לעצמו. ואחר כך לא נבראו במעשה אלא אחד שהוא הזכר. ואין הנקבה נחשבת בבריאה שאינה אלא כדבר הטפל אל העיקר ולקוח ממנו ולצורך תשמישו. והוא שקראו רבותינו ז"ל זנב כענין לראש ולא לזנב עם היותה זנב באמת ונבנית ממנו.

עוד יש לפרש בתחילה עלו במחשבה ליבראות שנים כענין יצירת שאר בעלי חיים שנברא הזכר בפני עצמו והנקבה בפני עצמה. ואח"כ לא נברא אלא אחד לומר שתהא האשה לקוחה מגופו ומצלעותיו להיותה כאחד מאבריו ולהשתוקק בתועלת בעלה והבעל משתוקק בתועלתה. והוא שהכתוב אומר עצם מעצמי ובשר מבשרי וגומר על כן יעזב איש את אביו ואת אמו וגו'. רוצה בו על כן נבראת עצם מעצמיו להיות הדבקות בהם אמת. וחזק יותר מדבקות הבן לאב ולאם שהוא מגופם. כי זה יותר דבר שנגלק חלק ממש מאבריו. וכבר קדם לפי זה הרב ר' אברהם /הראב"ד/ ז"ל בספר בעלי הנפש והוא נכון. ומכל מקום לא נחשוב אדם וחיה בבריאה רק אחד

18. Pinchas Stolper, "The Man-Woman Dynamic of Ha-Adam: A Jewish Paradigm of Marriage,"
Tradition 27:1 (1992), pp. 34-41, at p. 36, p.39

The true *tzelem Elokim*, the image or reflection of God, is *ha-adam*, man and woman together. Married, they alone are capable of creating, or recreating, humankind's original *tzelem Elokim*. In essence every man is a potential Adam and every woman is a potential Eve—their story is the story of all of mankind, their origin represents the origin of each married couple. The Talmud (*Sanhedrin* 58a) notes that "a domesticated animal and beast are exceptions [they do not reach a state of spiritual unity] since, when they mate, they do not become one flesh." They lack the ability to become a unified spiritual being, as do man and women in marriage. The mandate that "a man will leave his father and mother and cling (*ve-davek*, glue himself) to his wife so that they become *one flesh*" (Genesis 2:24) does not apply to them. This is not a contractual, biological, or sexual unity alone, nor even the ability to unite in bringing forth children; it is an ultimate, transcendental unity. The goal of marriage is to create the Godly unity of man

and woman. The pursuit of marriage is to be motivated by the highest spiritual instincts implanted by the Creator, the desire to become, again, united, as is God; to possess both male and female qualities, to function in the uniting bond called marriage.

In *Midrash Rabbah*, Rabbi Hiyya Bar Gamda says: "He is not called a complete person [for his second half is missing], as the Torah says (Genesis 5:2) 'And God blessed them and called their name Adam.' Only when they are both together can they be called Adam. And there are those who say that he [who does not marry] lessens the image of God, for it says [Genesis 9:6], 'for in God's image He created *ha-adam*.'..."

The true significance and relevance of the marriage blessing, "Who creates *ha-adam*" is often lost because in most prayer books *yotser ha adam* is translated in the past tense. "Blessed are You, Lord our God, King of the Universe who created man," In fact, the blessing should be translated in the present tense, "who is creating man." The blessing refers not to the creation of man in the past, but to the act of creating man and woman (*ha-adam*) in the present. The blessing assumes immediacy, relevance and focus as we realize that its subject is the couple standing under the marriage canopy, an event taking place before our very eyes—the recreation of a male and female into a unity of *ha-adam* which bears the potential of becoming the *tzelem elokim*. The goal of the marriage ceremony is to "recreate" the *ha-adam*. The first human was not a "man" but a united bisexual being. The Torah describes *ha-adam* as "*levado*," a word describing the Messianic state when God alone will dominate reality. This state of *levado*, which sets forth mankind's task, is not a gift but a lifelong challenge. God therefore divided this primordial being—*ha-adam*—into two poles, two personalities, two halves, male and female. Their task in marriage is to bring about *tov m'od*, the ultimate good, by working toward and reaching the state of *levado*, This is accomplished by struggling against the forces of *tum'a* and profane materialism, by living a life of purpose and sanctity. Interestingly, much of the challenge of marriage is to channel the very manner in which man and woman control and direct the very forces which draw the sexes to each other.

19. ר' אליעזר מלמד, פניני הלכה: שמחת הבית וברכתו, פרק י (האיש והאשה) סימן א – יסוד הזוגיות בתורה

יסוד הזוגיות שבין האיש והאשה נקבע בעת הבריאה, שנאמר (בראשית א, כז-כח): "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם. וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים: פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבֹשׁוּהָ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמִשָּׁת עַל הָאָרֶץ." ארבעה עניינים מרכזיים למדנו מפרשת בריאת האדם: האחד, שהאדם נברא בצלם אלוהים. השני, שצלם אלוהים זה מתגלה על ידי הזכר והנקבה יחד. השלישי, שהייעוד שלהם לפרות ולרבות. הרביעי, שתפקידם להנהיג את העולם ולדאוג לקיומו וטיפוחו, וכמו שנאמר בהמשך (ב, טו): "וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ". הרי שהאדם השלם הוא הזכר והנקבה יחד, וכפי שאמרו חכמים (יבמות סג, א): "כל אדם שאין לו אשה אינו אדם", שנאמר (בראשית ה, ב): "זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָה."